

Традиционни и иновационни методи и подходи при обучението на глухи ученици в първото специално училище за деца с увреден слух в Швеция

Мирко А. Попов
ПУ „Паисий Хилендарски“ Пловдив

Traditional and innovative methods and approaches in teaching of deaf students in the first special school for hearing impaired children in Sweden.

Mirko A. Popov
Plovdiv University "Paisii Hilendarski"

Резюме: През годините в Европа и света започва да се правят опити за обучение и образование на хора със слухови увреждания. Тези опити налагат въвеждането на иновации и нетрадиционни методи и похвати, които постепенно започват да си пробиват път в живота, работата и образованието на хората.

Докато при класическото образование тракционното обучение протича под формата на урок, то при иновационното ролята на преподавателя е променена. Традиционното обучение притежава преимуществено репродуктивен характер. Характерните черти на традиционното ефективно обучение могат да бъдат въвеждането на новия материал, уменията и навиците се извършват с малки стъпки; повторение на наученото, проверка на домашната работа и ако е необходимо отново повторение на вече преподадения материал; практически упражнения на учениците под контрола на преподавателя и т.н.

Основата на традиционното обучение е повторението, а формираните умения и навици се развиват и поддържат на базата на контрол от страна на педагога. Традиционното обучение не подкрепя креативността и самостоятелното мислене, но въпреки това то създава една балансирана, предвидима и устойчива във времето основа.

Един от примерите за образование на глухи ученици е първото специално училище за глухи в град Венерсборг, Швеция. В него освен традиционните методи и подходи се използват и иновативни като говоримия роден език, знанията за миналото – историята и приучването на труд – обучението на занаят. Това е може би един от първите модели на образование на глухи деца, като за времето си и за етапа на развитие на обществото той е предоставял добри резултати. Самият факт, че на увредените ученици се предоставя възможност да бъдат образовани и да получат знания и умения, които да ги подготвят за самостоятелен живот, заслужава необходимото признание.

Ключови думи: традиционно обучение, специално училище, глухи деца

Over the years, there have been attempts in Europe and the world to train and educate people with hearing impairments. These attempts required the introduction of innovations and non-traditional methods and techniques, which are gradually beginning to make their way into people's lives, work and education.

While in classical education traction training takes the form of a lesson, in innovative education the role of the teacher is different. Traditional education has a predominantly reproductive character. The characteristic features of traditional effective training can be the introduction of new material, skills and habits are done in small steps; repetition of what has been learned, checking homework and, if necessary, repetition of the material already taught; practical exercises of students under the supervision of the teacher, etc. It does not support

creativity and independent thinking, but nevertheless it creates a balanced, predictable and sustainable basis.

One example of the education of deaf students is the first special school for the deaf in Vänersborg, Sweden. In addition to traditional methods and approaches, it uses innovative ones such as the spoken mother tongue, past knowledge - history and job training - crafttraining. This is perhaps one of the first models of education for deaf children, and for its time and for the stage of development of society, it has provided good results. The very fact that disabled students were given the opportunity to be educated and to acquire knowledge and skills to prepare them for independent living deserves the necessary recognition.

Key words: *traditional education, special school, deaf students*

През годините в Европа и света започват да се правят опити за обучение и образование на хора със слухови увреждания. Тези опити налагат въвеждането на иновации и нетрадиционни методи и похвати, които постепенно започват да си пробиват път в живота, работата и образованието на хората. Постепенно започва да се преодолява дългогодишното схващане за невъзможността да се обучават глухи хора. Фактът, че това е трудно, но отговорно начинание е в ръцете на църквата и свещениците, спомага обучението и образованието на хората с увреден слух да бъде по-лесно възприето за нормално в обществената среда. Опитите за пълноценно обучение и образование провокират монасите и свещениците да изпробват различни методи и подходи в работата си, както и широко да експериментират в зависимост от възможностите си.

В работата си с глухи хора и ученици монасите и свещениците използват основно традиционни методи и подходи. Тези методи и подходи за такъв тип експериментално обучение с глухи хора и ученици се явяват иновационни. Те имат за цел не само да образуват глухите ученици, но и да им дадат възможност сами да изкарват прехраната си.

Традиционното обучение насочва обучаваните към усвояване на основните правила и методи на работа в повтарящи се неизменни ситуации. Този тип обучение се оказва изключително подходящо при образованието на глухите. Иновационното обучение подготвя потребителите си за действие в нови и неизвестни до този момент ситуации, които се развиват и реализират в близкото или по-далечно бъдеще, ситуации, носители на новото и иновационното, които търпят постоянни и доста често неритмични промени. При глухите хора използването на иновациите се явява възможност за откриване на по-големи възможности при някои ученици, които при правилно развитие биха създали по-добри условия и възможности за бъдеща трудова реализация.

Изследвайки обучението и образованието на глухите хора и ученици, се оказва, че традиционното невинаги означава отживяло, остаряло, а иновационно – най-доброто, новото и оптималното, което може да бъде приложимо в практиката на педагога.

При класическото образование традиционно обучението протича под формата на урок, в който е ангажиран целият клас. Преподавателят съобщава подбраната и предварително уточнена информация, предава и формира знания у учениците, формира умения и навици, използва за основа на преподаването новия материал и неговото възпроизвеждане от класа, като накрая резултатите се базират на успешното или неуспешното възпроизвеждане.

Традиционното обучение притежава преимуществено репродуктивен характер. Задачата на педагога е преди всичко да съобщава знания и да реализира методи и подходи, които да предадат на обучаваните информация в готов вид, предназначена за усвояване и възпроизвеждане. Педагогът се явява водеща и ключова фигура, а много често и единственият инициатор и реално действащо лице в учебно-възпитателния процес (Anderson L., Ryan D., Shapiro B. 1989, 2004, Ван дер Меер Т., Селцер Р., 1994).

В началото на ХХІ век експертите на ЮНЕСКО отбелязват, че именно такава картина на обучението, каквато съществува от сто години насам, очакват да видят в масовите училища сред интервюирани хора от целия свят. Според тях такава обучение ще допринесе устойчиви и съществени резултати (Walberg H., Paik S., 2000). От заключението на експертите може да се обобщи, че въпреки технологичния бум в областта на интерактивните технологии, интернет и различните профилирани и социални сайтове и мрежи голяма част от хората все още се доверяват на традиционното, утвърдено през годините, образование. От значение е и също краткото време, през което новите технологии се появяват на бял свят и тяхното ускорено развитие, защото все още една голяма част от населението е продукт на традиционното образование. Не на последно място, явно сред хората числото на консервативно настроените и здраво свързаните с традициите хора е доста голямо. Въпреки това не е редно да се пренебрегват достоинства на традиционното образование, а и още повече, че благодарение на него и на педагозите, които го прилагат, човечеството просъществува и селектира учените, които развиват и модернизират света.

Съвсем очевидно е, че основата на традиционното обучение е повторението, а формираните умения и навици се развиват и поддържат на базата на контрол от страна на педагога и отново на многократни повторения, както и на усърдна самостоятелна работа. За всички е ясно, че традиционното обучение не подкрепя креативността и самостоятелното мислене, но въпреки това то създава една балансирана, предвидима и устойчива във времето основа, върху която могат да бъдат положени всякакви други нови основи за надграждане и пр. От друга гледна точка предсказуемостта и традициите възпитават общество от личности, които лесно се вписват във всякакви норми и граници от всякакъв характер. В успешно формираните общества от такъв характер политическото, икономическото, религиозното и пр. управление на хората е по-лесно изпълнимо и протича без особени затруднения.

Както бе отбелязано по-горе, образованието е една от най-инертните и трудно променящи се системи в живота на държавата и обществото. Тази черта на инертност се отнася и за учебния процес, който както го характеризира Тофлър (1981), „носи в себе си чертите на конвейерното производство от ранния етап на индустриализацията.” (Toffler, A. 1981)

От гледна точка на обучението и образованието на глухи ученици и хора традиционното образование се явява иновация за тях. Независимо от това чисто иновационните методи и подходи също намират своето място в образователната дейност, като създават повече възможности за бъдеща реализация за тези, които притежават потенциала да се възползват от тях.

Още от началото на ХІХ век в обучението и образованието на деца и хора с увреден слух започват да се използват редица педагогически методи и подходи. Като едни от най-успешните се определят изучаването на роден език, обучението по история и обучението на различни по вид занаяти. Иновационната идея за обучение на труд и усвояване на занаят монасите заемат от първите педагози Коменски и Песталоци. Оказва се, че такъв тип обучение притежава завидна продуктивност за някои от глухите ученици. Пример в това отношение предоставя Швеция.

Шведският пример предоставя информация и осветлява за целенасоченото образование, а оттам и за социализиране и интегриране на глухи деца в средата на чуващите, въпреки че моделът на образованието се различава от използваните в наши дни. По-интересното при този вид обучение са иновациите и новата образователна среда, които са в основата на работата с глухите хора – говоримият роден език, знанията за миналото – историята и приучването на труд – обучението на занаят.

През 1889 г. обучението на глухите деца става задължително и по това време се поставят основите на специалните училища, които да предоставят възможности за образование на децата с увреден слух. В публикацията в сп. „Училищен преглед” от

1897 г. се насочва вниманието към създаването на образцовото училище от този род в град Венерсборг, като се смята, че то се превръща в еталон не само за Швеция, но и за Европа по начина си на организация, работа, иновации и иновационна образователна среда и постигнати резултати.

По-нататък в статията в най-общ план се представят методите на работа, учебните планове и програми, схемите на работа с учениците и експерименталното иновационно деление на групи, което прави директорът на Шлезвингския институт за глухи Енгелке. Той разделя на групи учениците в зависимост от слуховите им увреждания и умствените им възможности. Така са обособени три различни групи (Уч.пр. 1897). В интерес на истината, когато се проследи дейността и целите на това първо училище за глухи, съвсем спокойно можем да приемем, че това е и първият опит за изграждане на регламентирана иновационна образователна среда, която да спомага за интегрираното обучение, като се опира на достиженията на народа и добрите практики, доказани във времето. Този вид новаторско обучение дава своите положителни за времето си резултати.

Схемата на подбор и работа с учениците са достойни за възхищение и са изключително далновидни за края на XIX век: „Училището за приемане е предназначено за новопостъпващите, тука те живеят и получават елементарно образование. След известно време, после постъпването им, тях ги разделят на групи и всяка от тези групи се занимава отделно. След изтичането на една година способните деца се превоздат /преминават/ в по-горен клас, който се помещава в друго здание и после свършването на курса постъпват в градския възпитателен дом. А неспособните деца от училището се преместват в училище „С”, където изучават занаят”(Уч.пр. 1897).

Писмената информация от 1897 г. за добре работеща и предоставяща устойчиви резултати система на подбор и методика на обучение на шведските училища най-вероятно е с начало доста назад във времето, за да има възможността да се утвърди, а информацията за работата на педагозите да провокира завиден обществен интерес и отзвук. В духа на традицията, свързана с бавните и трудни промени в образователните институции, шведските учители продължават да се опират на добре познатата и утвърдена през вековете програма за обучение. Иновационните моменти в тази програма са два и те също са свързани с опита на католическите монаси от преди век – обучение по роден език и обучение по история. Езикът, който се изучава, е местният, а след едногодишни занятия и проверка на натрупаните знания учениците се разделят на две групи: в едната попадат напредналите, които продължават образованието си по език, като започват да изучават и история. Другата група се премества в обособена част на училището и започва усвояването на занаят.

Това е може би един от първите модели на образование на глухи деца, като за времето си и за етапа на развитие на обществото той е предоставял добри резултати. Самият факт, че на увредените ученици се предоставя възможност да бъдат образовани и да получат знания и умения, които да ги подготвят за самостоятелен живот, заслужава необходимото признание. Нормално е от позицията на XXI век всички методи и форми на обучение да ни се струват неефективни и дори сегрегационни поради факта, че се опират на достиженията на предците ни, но това не е правилно заключение. Всяка една такава форма или метод в своето време на поява и функциониране е вид революционно, иновационно откритие и достижение на обществото и образователната система. Образователната система се развива паралелно с развитието на обществото и специфичното развитие на личностите в него. Самата тя се опитва адекватно да отговаря на нуждите на това общество и промените в нея настъпват едва тогава когато самата общност е готова да ги приеме. Въпреки промените в образованието добрите резултати не са възможни без иновациите и прецизно изградената иновационна образователна среда, които да спомогнат в моделирането, изграждането и самоусъвършенстването на младата личност.

Паралелно с шведските търсения през 1817 г. в САЩ е открит първият институт за глухоними в гр. Харфурт. Инициативата е на бащата на една оглушала девойка

Алиса Консвел. Неин учител е студентът Томас Галоде (1787 – 1851). За да може да изпълни задачата, Галоде предприема пътуване до Европа и там успява да се свърже със Сикар. Наред с обучението и подготовката, която получава, Томас Галоде привлича за американската кауза ученика на де л'Епе и Сикар Кларк Лоран. По-късно двамата се връщат в Америка. Синът на Томас Галоде – Едуард Галоде (1837 – 1907) продължава делото на баща си и също пътува до Европа, като посещава 40 института за глухоними, сред които и института в Петербург. Това натрупване на европейски опит от Галоде му помага да се включи през 1868 г. в ядрото на научна конференция на директорите на училища за глухи в САЩ, на която се изготвя „американската комбинирана система” на обучение.

През 1893 г. в Англия излиза закон за задължителното обучение на глухите деца. Първоначално обучението на глухите е изцяло частна инициатива, която започва в началото на XIX век, а междувременно в Единбург е открит първият институт за обучение на глухоними. Най-известен представител на сурдопедагозите е Томас Арнолд (1816 – 1897), който също е застъпник на изучаването на устната реч, но допълнена с дактилни жестове и форми (Иванов В., 1995).

В наши дни един от основните критерии за съвременното развитие на образованието, икономиката, обществото и държавата е генерирането и използването на иновации и иновационни методи в целия спектър на работата и живота. Не случайно XXI век е векът на иновациите, глобалния информационен обмен и развитието на мултикултурно и интеркултурно общество на всички нива. В основата на това развитие и глобализация стои информацията, а тя от своя страна е в основата на информационния подход, който владее трите водещи свойства: новостите, динамичността и разнообразието.

Тези три свойства могат да характеризират обществото като цяло, а също така и да представят образователната система като социална институция, натоварена да изпълнява жизненоважните за обществото функции на обучение и възпитание на младото поколение. Ако човек се замисли, ще установи, че същите тези постановки са валидни и за времето, в което прохода специалното образование на глухи деца и на хора и деца с увреждания като цяло. Независимо от мащабите на информационните потоци, развитието на икономиката и обществото целите и задачите пред специалните педагози си остават едни и същи. Те не са претърпели съществени промени.

Относно образованието и образователната система иновационното обучение се явява особен тип на овладяване на знания и умения, което е алтернатива на традиционното класическо обучение и образование. Обучаващите са задължени да приемат и да приложат в работата си и в ежедневието си някои знания и умения, които биха ги приобщили по-успешно към новоконструиращото се иновационно и информационно общество като: инициатива, сътрудничество, работа в екип, взаимно самообучение (без преподавател, взаимноучителна метода), формиране на оценъчни умения, комуникация, умения за логическо мислене, разрешаване на проблеми и ситуации, приемане на решения, получаване, обработване и използване на информация и различни по вид и характер данни, планиране, умение за самостоятелно учене и самоусъвършенстване, мултикултурни и интеркултурни навици и познания. С малки изключения всички тези се оказват валидни и в зората на съвременното образование. Разликата се явява в развитието и израстването на обществото, което ако първоначално игнорира и сегрегира глухите хора и хората с увреждания като цяло, оставяйки ги в

ръцете на милостта и църквата, то в наши дни същото това общество проявява завидна грижа и отговорност за тази част от човешката общност.

Ползвана литература:

Иванов, В. История на сурдопедагогиката (с христоматия). С., 1995
„Училищен преглед“ 1897 г. юни, кн. 6, „Образцово училище за глухоними в Швеция“, стр. 759-761

Anderson L. W. Increasing Teacher Effectiveness. 2nd edq Paris: UNESCO, 2004

Toffler, A., The Third Wave. N.Y.;Bantam Books, 1981

Walberg H. J., Paik, S. J. Effective Educational Practices. Geneva: IBE, 2000. P. 12